

рова про роман «Війна і мир» кілька разів перевидавалися як за його життя, так і за наступних часів. Це красномовно свідчить про те, що в бурхливому критичному водоспаді кінця 1860-х років, викликаному романом Л. М. Толстого, вони були помітними і цінними. Цінними не лише з військової точки зору — підтвердили унеможливлення рухатися шляхом Віссаріона Белінського, який, згадаємо, закликав не розділяти літературну критику на різні роди.

Загалом, Михайло Іванович був напрочуд працюючою людиною. Саме це, безперечно, вивело його на провідну роль у військовій теорії й практиці кінця минулого століття в Європі, дозволило досягти високих посад. Його творча спадщина охоплює більше 30 книжок. Окрім схарактеризованих вище праць,

це — «Підготовка військ у мирний час», «Підручник тактики», «Австро-пруська кампанія» тощо. А книжка «Досвід керівництва по підготовці частин до бою» перекладена майже всіма європейськими мовами й витримала 19 видань!

За свою військово-теоретичну, педагогічну, літературну діяльність М. І. Драгомиров був обраний почесним членом Московського та Київського університетів і конференції Ради Миколаївської Академії Генерального штабу, почесним членом Шведсько-Норвезької Королівської Академії і Національного військового товариства у Франції.

Помер генерал Драгомиров 15 (27 жовтня) 1905 року від паралічу серця. Похований у Конотопі біля Воскресенської церкви.

1. Белинский В. Г. Собрание сочинений в 9 т. - М., 1979. - Т. 5. - С. 79.
2. Сухих И. Н. Война и мир вокруг «Войны и мира». - Ленинград, 1989. - С. 10.
3. Там же. - С. 25.
4. Драгомиров М. И. Сборник оригинальных и переводных статей 1858-1880 гг. - СПб., 1881. - Т. 1 - С. 417.
5. Там же. - С. 452.
6. Драгомиров М. И. Очерки. - Киев, 1898. - С. 3.
7. Там же. - С. 6.
8. Цит. за вид.: «Роман Л. Н. Толстого «Война и мир» в русской критике». - Ленинград, 1989. - С. 170.
9. Там же. - С. 165; 10. Там же. - С. 16; 11. Там же. - С. 159.

В. Садівничий

ХРОНІКА

Безперечно цінним виданням є книжка Віктора Терлецького «З берегів Шостки» (Суми, 1995), що містить серію літературно-краєзнавчих нарисів. Автор давно відомий своїми численними розвідками, що часто друкуються у районній та обласній пресі, українських часописах і спеціальних фахових виданнях. Статті В. Терлецького різняться повизною підходів і глибиною історико-літературних студій.

На підставі власних багаторічних розшукув у архівах, прискіпливому аналізу маловідомих і рідкісних видань, епістолярії автор у своїй книзі прослідковує зв'язки відомих і призабутих літературів з містом на Шостці. На відміну від традиційних уявлень, цей регіон північних районів України поетає досить потужним осередком культурного життя XIX-XX ст. Цілу низку цікавих, важливих фактів, відкритих дослідником, зустрічаємо в книзі стосовно К. Ушинського, М. Гербея, П. Литвиновича-Бартош, Д. Маркевича, М. Хмирова, братів Рклицьких, Ф. Петруненка та ін.

Документальність матеріалу не заважає його сприйняттю. Це досягнуто завдяки вдало обраному жанру наукової публіцистики, яким шасливо володіє автор.

В. Булат

ПРО ЗАСНУВАННЯ СУМСЬКОЇ ОЛЕКСАНДРІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ

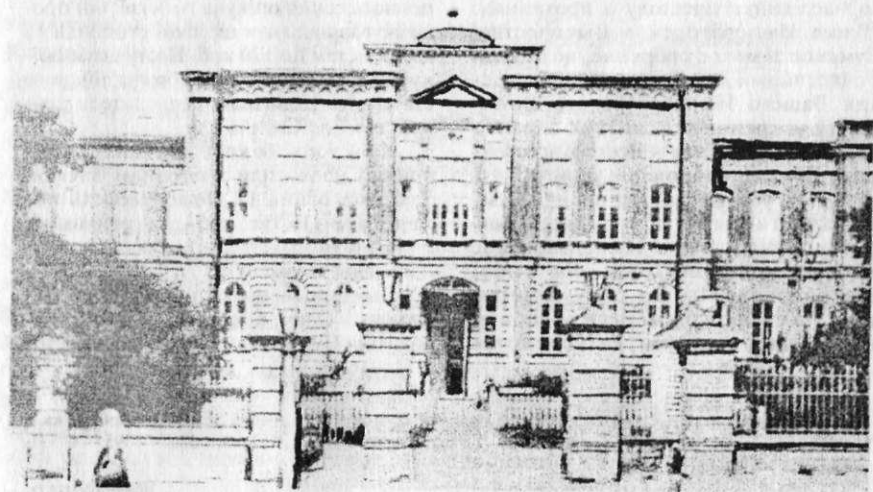
Серед середніх загальноосвітніх навчальних закладів, що з'явилися в Сумах у другій половині XIX ст., важливе місце належить Олександрівській чоловічій гімназії.

Ініціатором її заснування виступило Сумське повітове земство. На чергових зборах 9 липня 1868 року член училищної ради, тодішній голова земської управи М. Д. Кондратьєв виголосив доповідь про перетворення повітового училища у прогімназію. Було вирішено порушити клопотання перед Міністерством народної освіти, а на витрати щодо прогімназії вносити щорічно до

1) закриття повітового училища і передачу коштів, що виділялися на його утримання міністерством, прогімназії, мотивуючи це тим, що в місті вже існують приходське училище, дві школи (на утриманні товариства державних селян), три приходські школи при церквах і кілька приватних;

2) відкриття двох перших класів прогімназії з 1869/70 акад. року;

3) заснування при гімназії опікунської ради у складі голови земської управи (він же голова названої ради), предводителя дворянства, міського голови, членів управи і училищ-

Сумська Олександрівська чоловіча гімназія. Фото початку XX ст.

кошторису земства по 4300 крб. Відповідь міністерства була негативною, оскільки, мовляв, місцеве земство недостатньо асигнувало коштів на утримання прогімназії.

У березні наступного року земство вирішило вносити, починаючи з 1870 року, до кошторису обов'язкових власних видатків на утримання прогімназії 10500 крб щорічно, а також клопотатися про:

ної ради від земства, інспектора прогімназії;

4) розміщення (до спорудження власного приміщення) прогімназії у будинку земського училища.

У серпні 1869 року земська управа за 2 тис. крб. придбала у купця Гонтарєва садибу під назвою «Карповская усадьба» для будівництва приміщення прогімназії. Цікаво, що на її утриман-

ня сусіднє Лебединське повітове земство пропонувало асигнувати 3 тис. крб.

У 1870 році платню за навчання було встановлено по 15 крб. на рік. Перевага при вступі до прогімназії надавалась дітям мешканців Сумського повіту. Земство призначило стипендію в розмірі 120 крб. на рік для дітей найбідніших селян Сумського повіту. Земським зборам належало право вибору стипендіату з кандидатур, запропонованих управою.

25 лютого 1871 року на надзвичайній сесії земських зборів управа вперше висловила за необхідність мати у місті гімназію. Було прийнято рішення про перетворення прогімназії у гімназію, а також про спорудження для неї приміщення у Новому місті — на території, одну частину якої безкоштовно передавало земству міське товариство, а другу, яка належить Праведнікову, придбати у власність земства за 2500 крб.

Наступного дня земство звернулося до наслідника престолу з проханням: **«Ваше Императорское Высочество! Сумское земское собрание, вознесши в счастливый для России день рождения Вашего Императорского Высочества искреннюю молитву о здравии Вашего Высочества и Всего Августейшего Дома, постановило: ассигновать 60 т. р. на устройство здания для Сумской прогимназии и верноподданнически просит Ваше Императорское Высочество принять под свое Высочайшее покровительство сооруженную ныне на средства земства с пособием от государственного казначейства**

прогимназию в г. Сумах, дозволив именоваться ей в честь имени Вашего Высочества «АЛЕКСАНДРОВСКОЮ»»¹

У вересні 1871 року була отримана згода царя на прийняття заснованої в Сумах прогімназії під протекцію наслідника престолу з присвоєнням їй найменування **«Олександрівської»**.

У 1873 році з дозволу Міністерства народної освіти прогімназію було перетворено у гімназію. У вересні цього ж року були освячені будинок і церква Сумської Олександрівської гімназії.

Першим опікуном прогімназії та гімназії був камергер, предводитель дворянства М.Д.Кондратьєв. Він на власні кошти відкрив церкву при гімназії. Другим опікуном у 1878 році було обрано графа П.С.Строганова, який пожертвував книги для гімназичної бібліотеки й 1440 крб. на допомогу 12 найбіднішим учням. І після того, як Павло Сергійович склав повноваження опікуна гімназії, він продовжував виділяти щорічні стипендії 12 гімназистам по 120 крб. Наступним опікуном у 1886 році було обрано дійсного статського радника, предводителя дворянства В.О.Савича.

Крім того, на користь гімназії періодично надходили благодійні внески. Так, полковник І.С.Федоровський пожертвував 116 тис. крб. для заснування пансіону (потім лікарні) на честь померлого царя Олександра II.

Сьогодні в приміщенні колишньої Сумської Олександрівської гімназії знаходиться Сумська класична гімназія №2.

1. Систематический сборник постановлений Сумского уездного земского собрания с 1865 до 1895 г. / Сост. М.А.Городенский. - Сумы: Типография В.П.Радионова. - 1895. - С.531.

В.Власенко.

ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРІЮ СУМСЬКОЇ ВОСКРЕСЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Воскресенська церква - найстаріша споруда, що знаходиться в центрі міста, має не лише своєрідні архітектурні риси, але й досить цікаву історію. Втім, ця історична пам'ятка детально і всебічно не досліджувалася.

Храм стоїть на північному куті старого Козацького валу біля спуску до р.Сумка. Його було збудовано у 1702 р. на власні кошти полковника Андрія Кондратьєва. Забудова здійснена в два яруси: нижній - храм Святого Апостола Андрія Первозванного, верхній - храм Воскресіння Христового. Церква увібрала в себе традиційні риси стародавньої архітекту-

ри, з використанням характерних рис українського дерев'яного зодчества. Особливістю її було й те, що вона не мала настінного розпису.

19 серпня 1791 р. в церкві трапилася пожежа, котра значно її пошкодила. Служіння на деякий час припинилося. Про те, що церква поновила свою діяльність свідчить виявлена **«Книга регистрации граждан вступивших в брак»¹**, започаткована 1 лютого 1792 р. Відбудова й відновлення храму йшло впродовж 16 років. За цей час пошкоджену пожежою покрівлю вкрили залізом, що надійшло від знищеного Потьомкіним Успенського монастиря. Зовні

була полагоджена тріщина, поновлено дерев'яний дах над зводами, поставлено тесаний престол. Крім цього, було зроблено новий майстерної роботи різьблений іконостас, котрий був позолочений Петром Кроквою і його дружиною На-

Фрагмент грамоти єпископа Христофора Сулими.

талією у 1801 р.

Значну допомогу у відбудові церкви надали прихожани. Зокрема дворянин Колезький регістратор В.Г.Григор'єв подарував храму три покривала - чорне плісове, синє суконне та шовкове гренетурне², а також 200 крб.

Після відбудови храму єпископ Слобідсько-Української губернії Христофор Сулима власноручно поставив підпис на грамоті від 4 лютого 1808 р., що направлялась Сумському духовному правлінню. З Грамотою доручалося висвятити Воскресенську церкву **«в приличный день соборный по церков-**